

ISSN 2518-170X (Online),
ISSN 2224-5278 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ
Satbayev University

Х А Б А Р Л А Р Ы

ИЗВЕСТИЯ

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
Satbayev University

N E W S

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
Satbayev University

SERIES
OF GEOLOGY AND TECHNICAL SCIENCES

1 (451)

JANUARY – FEBRUARY 2022

THE JOURNAL WAS FOUNDED IN 1940

PUBLISHED 6 TIMES A YEAR

ALMATY, NAS RK

NAS RK is pleased to announce that News of NAS RK. Series of geology and technical sciences scientific journal has been accepted for indexing in the Emerging Sources Citation Index, a new edition of Web of Science. Content in this index is under consideration by Clarivate Analytics to be accepted in the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index, and the Arts & Humanities Citation Index. The quality and depth of content Web of Science offers to researchers, authors, publishers, and institutions sets it apart from other research databases. The inclusion of News of NAS RK. Series of geology and technical sciences in the Emerging Sources Citation Index demonstrates our dedication to providing the most relevant and influential content of geology and engineering sciences to our community.

Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы «ҚР ҰҒА Хабарлары. Геология және техникалық ғылымдар сериясы» ғылыми журналының Web of Science-тің жаңаланған нұсқасы Emerging Sources Citation Index-те индекстелуге қабылданғанын хабарлайды. Бұл индекстелу барысында Clarivate Analytics компаниясы журналды одан әрі the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index және the Arts & Humanities Citation Index-ке қабылдау мәселесін қарастыруда. Web of Science зерттеушілер, авторлар, баспашылар мен мекемелерге контент тереңдігі мен сапасын ұсынады. ҚР ҰҒА Хабарлары. Геология және техникалық ғылымдар сериясы Emerging Sources Citation Index-ке енуі біздің қоғамдастық үшін ең өзекті және беделді геология және техникалық ғылымдар бойынша контентке адалдығымызды білдіреді.

НАН РК сообщает, что научный журнал «Известия НАН РК. Серия геологии и технических наук» был принят для индексирования в Emerging Sources Citation Index, обновленной версии Web of Science. Содержание в этом индексировании находится в стадии рассмотрения компанией Clarivate Analytics для дальнейшего принятия журнала в the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index и the Arts & Humanities Citation Index. Web of Science предлагает качество и глубину контента для исследователей, авторов, издателей и учреждений. Включение Известия НАН РК. Серия геологии и технических наук в Emerging Sources Citation Index демонстрирует нашу приверженность к наиболее актуальному и влиятельному контенту по геологии и техническим наукам для нашего сообщества.

Бас редактор

ЖҰРЫНОВ Мұрат Жұрынұлы, химия ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының президенті, АҚ «Д.В. Сокольский атындағы отын, катализ және электрохимия институтының» бас директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 4

Редакциялық алқа:

ЖӘРМЕНОВ Әбдірәсіл Алдашұлы, техника ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР минералдық шикізатты кешенді қайта өңдеу жөніндегі Ұлттық орталығының бас директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 4

КҮЛДЕЕВ Ержан Итеменұлы, геология-минералогия ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қ.И. Сатпаев атындағы ҚазҰТЗУ Корпоративтік даму жөніндегі проректоры, (Алматы, Қазақстан) Н = 3

ӘБСАМЕТОВ Мәліс Құдысұлы, геология-минералогия ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, «У.М. Ахмедсафина атындағы гидрогеология және геоэкология институтының» директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 2

ЖОЛТАЕВ Герой Жолтайұлы, геология-минералогия ғылымдарының докторы, профессор, Қ.И. Сатпаев атындағы геология ғылымдары институтының директоры (Алматы, Қазақстан) Н=2

СНОУ Дэниел, Ph.D, қауымдастырылған профессор, Небраска университетінің Су ғылымдары зертханасының директоры (Небраска штаты, АҚШ) Н = 32

ЗЕЛЬТМАН Реймар, Ph.D, табиғи тарих мұражайының Жер туралы ғылымдар бөлімінде петрология және пайдалы қазбалар кен орындары саласындағы зерттеулердің жетекшісі (Лондон, Англия) Н = 37

ПАНФИЛОВ Михаил Борисович, техника ғылымдарының докторы, Нанси университетінің профессоры (Нанси, Франция) Н=15

ШЕН Пин, Ph.D, Қытай геологиялық қоғамының тау геологиясы комитеті директорының орынбасары, Американдық экономикалық геологтар қауымдастығының мүшесі (Пекин, Қытай) Н = 25

ФИШЕР Аксель, Ph.D, Дрезден техникалық университетінің қауымдастырылған профессоры (Дрезден, Берлин) Н = 6

КОНТОРОВИЧ Алексей Эмильевич, геология-минералогия ғылымдарының докторы, профессор, РҒА академигі, А.А. Трофимука атындағы мұнай-газ геологиясы және геофизика институты (Новосибирск, Ресей) Н = 19

АБСАДЫКОВ Бахыт Нарикбайұлы, техника ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, А.Б. Бектұров атындағы химия ғылымдары институты (Алматы, Қазақстан) Н = 5

АГАБЕКОВ Владимир Енокович, химия ғылымдарының докторы, Беларусь ҰҒА академигі, Жаңа материалдар химиясы институтының құрметті директоры (Минск, Беларусь) Н = 13

КАТАЛИН Стефан, Ph.D, Дрезден техникалық университетінің қауымдастырылған профессоры (Дрезден, Берлин) Н = 20

СЕЙТМҰРАТОВА Элеонора Юсуповна, геология-минералогия ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, Қ.И. Сатпаев атындағы Геология ғылымдары институты зертханасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан) Н=11

САҒЫНТАЕВ Жанай, Ph.D, қауымдастырылған профессор, Назарбаев университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) Н = 11

ФРАТТИНИ Паоло, Ph.D, Бикокк Милан университеті қауымдастырылған профессоры (Милан, Италия) Н = 28

«ҚР ҰҒА Хабарлары. Геология және техникалық ғылымдар сериясы».

ISSN 2518-170X (Online),

ISSN 2224-5278 (Print)

Меншіктеуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.).

Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитетінде 29.07.2020 ж. берілген № **KZ39VPY00025420** мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *геология, мұнай және газды өңдеудің химиялық технологиялары, мұнай химиясы, металдарды алу және олардың қосындыларының технологиясы.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.geolog-technical.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2022

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

Главный редактор

ЖУРИНОВ Мурат Журинович, доктор химических наук, профессор, академик НАН РК, президент Национальной академии наук Республики Казахстан, генеральный директор АО «Институт топлива, катализа и электрохимии им. Д.В. Сокольского» (Алматы, Казахстан) Н = 4

Редакционная коллегия:

ЖАРМЕНОВ Абдурасул Алдашевич, доктор технических наук, профессор, академик НАН РК, генеральный директор Национального центра по комплексной переработке минерального сырья РК (Алматы, Казахстан) Н= 4

КУЛЬДЕЕВ Ержан Итеменович, кандидат геолого-минералогических наук, ассоциированный профессор, проректор по корпоративному развитию КазННТУ им. К.И. Сатпаева (Алматы, Казахстан) Н = 3

АБСАМЕТОВ Малис Кудысович, доктор геолого-минералогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Института гидрогеологии и геоэкологии им. У.М. Ахмедсафина (Алматы, Казахстан) Н = 2

ЖОЛТАЕВ Герой Жолтаевич, доктор геолого-минералогических наук, профессор, директор Института геологических наук им. К.И.Сатпаева (Алматы, Казахстан) Н=2

СНОУ Дэниел, Ph.D, ассоциированный профессор, директор Лаборатории водных наук университета Небраски (штат Небраска, США) Н = 32

ЗЕЛЬТМАН Реймар, Ph.D, руководитель исследований в области петрологии и месторождений полезных ископаемых в Отделе наук о Земле Музея естественной истории (Лондон, Англия) Н = 37

ПАНФИЛОВ Михаил Борисович, доктор технических наук, профессор Университета Нанси (Нанси, Франция) Н=15

ШЕН Пин, Ph.D, заместитель директора Комитета по горной геологии Китайского геологического общества, член Американской ассоциации экономических геологов (Пекин, Китай) Н = 25

ФИШЕР Аксель, ассоциированный профессор, Ph.D, технический университет Дрезден (Дрезден, Берлин) Н = 6

КОНТОРОВИЧ Алексей Эмильевич, доктор геолого-минералогических наук, профессор, академик РАН, Институт нефтегазовой геологии и геофизики им. А.А. Трофимука СО РАН (Новосибирск, Россия) Н = 19

АБСАДЫКОВ Бахыт Нарикбаевич, доктор технических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, Институт химических наук им. А.Б. Бектурова (Алматы, Казахстан) Н = 5

АГАБЕКОВ Владимир Енокович, доктор химических наук, академик НАН Беларуси, почетный директор Института химии новых материалов (Минск, Беларусь) Н = 13

КАТАЛИН Стефан, Ph.D, ассоциированный профессор, Технический университет (Дрезден, Берлин) Н = 20

СЕЙТМУРАТОВА Элеонора Юсуповна, доктор геолого-минералогических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, заведующая лабораторией Института геологических наук им. К.И. Сатпаева (Алматы, Казахстан) Н=11

САГИНТАЕВ Жанай, Ph.D, ассоциированный профессор, Назарбаев университет (Нурсултан, Казахстан) Н = 11

ФРАТТИНИ Паоло, Ph.D, ассоциированный профессор, Миланский университет Бикокок (Милан, Италия) Н = 28

«Известия НАН РК. Серия геологии и технических наук».

ISSN 2518-170X (Online),

ISSN 2224-5278 (Print)

Собственник: Республиканское общественное объединение «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № **KZ39VPY00025420**, выданное 29.07.2020 г.

Тематическая направленность: *геология, химические технологии переработки нефти и газа, нефтехимия, технологии извлечения металлов и их соединений.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, оф. 219, тел.: 272-13-19

<http://www.geolog-technical.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2022

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

Editor in chief

ZHURINOV Murat Zhurinovich, doctor of chemistry, professor, academician of NAS RK, president of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, general director of JSC “Institute of fuel, catalysis and electrochemistry named after D.V. Sokolsky» (Almaty, Kazakhstan) H = 4

Editorial board:

ZHARMENOV Abdurasul Aldashevich, doctor of Technical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director General of the National Center for Integrated Processing of Mineral Raw Materials of the Republic of Kazakhstan (Almaty, Kazakhstan) H=4

KULDEEV Yerzhan Itemenovich, Candidate of Geological and Mineralogical Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Corporate Development, Satbayev University (Almaty, Kazakhstan) H = 3

ABSAMETOV Malis Kudysovich, doctor of geological and mineralogical sciences, professor, academician of NAS RK, director of the Akhmedsafin Institute of hydrogeology and hydrophysics (Almaty, Kazakhstan) H = 2

ZHOLTAEV Geroy Zholtaevich, doctor of geological and mineralogical sciences, professor, director of the institute of geological sciences named after K.I. Satpayev (Almaty, Kazakhstan) H=2

SNOW Daniel, Ph.D, associate professor, director of the laboratory of water sciences, Nebraska University (Nebraska, USA) H = 32

Zeltman Reymar, Ph.D, head of research department in petrology and mineral deposits in the Earth sciences section of the museum of natural history (London, England) H = 37

PANFILOV Mikhail Borisovich, doctor of technical sciences, professor at the Nancy University (Nancy, France) H=15

SHEN Ping, Ph.D, deputy director of the Committee for Mining geology of the China geological Society, Fellow of the American association of economic geologists (Beijing, China) H = 25

FISCHER Axel, Ph.D, associate professor, Dresden University of technology (Dresden, Germany) H = 6

KONTOROVICH Aleksey Emilievich, doctor of geological and mineralogical sciences, professor, academician of RAS, Trofimuk Institute of petroleum geology and geophysics SB RAS (Novosibirsk, Russia) H = 19

ABSADYKOV Bakhyt Narikbaevich, doctor of technical sciences, professor, corresponding member of NAS RK, Bekturov Institute of chemical sciences (Almaty, Kazakhstan) H = 5

AGABEKOV Vladimir Enokovich, doctor of chemistry, academician of NAS of Belarus, honorary director of the Institute of chemistry of new materials (Minsk, Belarus) H = 13

KATALIN Stephan, Ph.D, associate professor, Technical university (Dresden, Berlin) H = 20

SEITMURATOVA Eleonora Yusupovna, doctor of geological and mineralogical sciences, professor, corresponding member of NAS RK, head of the laboratory of the Institute of geological sciences named after K.I. Satpayev (Almaty, Kazakhstan) H=11

SAGINTAYEV Zhanay, Ph.D, associate professor, Nazarbayev University (Nursultan, Kazakhstan) H = 11

FRATTINI Paolo, Ph.D, associate professor, university of Milano-Bicocca (Milan, Italy) H = 28

News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of geology and technology sciences.

ISSN 2518-170X (Online),

ISSN 2224-5278 (Print)

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty).

The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Social Development of the Republic of Kazakhstan **No. KZ39VPY00025420**, issued 29.07.2020.

Thematic scope: *geology, chemical technologies for oil and gas processing, petrochemistry, technologies for extracting metals and their connections.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.geolog-technical.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2022

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF GEOLOGY AND TECHNICAL SCIENCES

ISSN 2224-5278

Volume 1, Number 451 (2022), 159-166

<https://doi.org/10.32014/2022.2518-170X.153>

UDC 621. 664

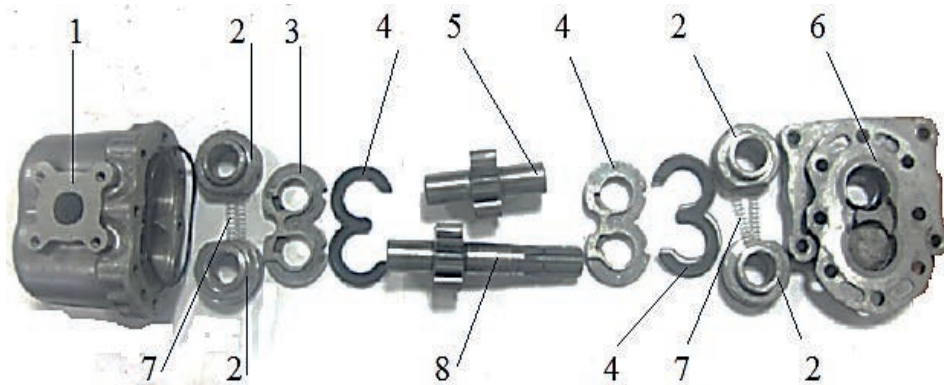
Sherov A.K.¹, Myrzakhmet B.¹, Sherov K.T.^{1*}, Absadykov B.N.², Sikhimbayev M.R.³¹S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Nur-Sultan, Kazakhstan;²A.B. Bekturov Institute of Chemical Sciences, Almaty, Kazakhstan;³Karaganda Economic University of Kazpotrebooyuz, Karaganda, Kazakhstan.E-mail: shkt1965@mail.ru**METHOD FOR SELECTING THE LOCATION OF THE CLEARANCE
FIELDS OF THE LANDING SURFACES OF GEAR PUMP PARTS WITH A BIAXIAL
CONNECTION**

Abstract. One of the types of volumetric pumps is a gear pump designed for pumping oil and petroleum products that have a lubricating ability, without mechanical impurities and do not cause corrosion of the pump's working bodies, as well as for pumping light-duty liquids and diesel fuel. The authors have developed a new design of a gear pump with a two-axis connection. The new connection, which the authors called biaxial, consists of two parts with landing surfaces, one of which has a surface consisting of two cylinders with two axes, respectively. The use of a two-axis connection in the design of a gear pump allows ensuring the accuracy of the location of parts in the connection and the greatest alignment of the axes of holes and shafts, i.e. maximum alignment of the hole axes with the shaft axis or the axis of rotation, as well as the greatest contact between the shaft and hole surfaces, and ensuring that the shaft and hole axes are parallel. As a result of the study of the designs and technological requirements of gear pumps, a new type of "shaft-hole" connection was proposed in the designs of fixed joints, in particular the shaft-gear of the gear pumps. The use of a two-axis connection allowed us to offer a new design of the gear pumps with a two-axis connection confirmed by innovative patents of the Republic of Kazakhstan. The research was carried out within the framework of the grant №AP09562459.

A method has been developed for selecting the location of the clearance fields of the landing surfaces of the two-axis connection in relation to gear pumps.

Key words. Gear pump, biaxial connection, clearance fields, landing surface, shaft-hole connections.

Introduction. Currently, a large number of hydraulic machines are used, which work is related to the mutual conversion of mechanical energy and liquid energy, with the transportation of liquid, with the transfer of forces using the liquid inside the machine [1,2,3]. Hydraulic machines include pumps, hydraulic motors, and hydraulic cylinders. Pumps are machines for creating a fluid flow. They are one of the most common types of hydraulic machines, used for a variety of purposes [3,4,5,6]. In dynamic pumps, the fluid is moved by force in a chamber that constantly connects with the pump inlet and outlet. In volumetric pumps, the liquid is moved by periodically changing the volume of the chamber it occupies, which alternately connects with the pump inlet and outlet [7,8,9,10]. One of the types of volumetric pumps is a gear pump designed for pumping oil and petroleum products that have a lubricating capacity, without mechanical impurities and do not cause corrosion of the pump's working bodies, as well as for pumping light-fast liquids and diesel fuel [11,12,13]. The authors have developed a new design of a gear pump with a two-axis connection [14,15], which allows providing: accuracy of the location of parts in the connection, the greatest alignment of the axes of holes and shafts, i.e. the maximum alignment of the axes of holes with the axis of the shaft or the axis of rotation, maximum contact of the shaft and hole surfaces and ensuring that the axes of the shafts and holes are parallel. The increase in the above indicators dictates the improvement of manufacturing technologies for gear pump parts, which consists in the use of advanced technologies for machining and assembling gear pump parts with a two-axis connection [16]. Figure 1 shows the main components and components of the gear pump with a biaxial connection.

1-housing; 2-bushings; 3-bearings; 4-seals; 5-driven shaft-gear; 6-housing cover;
7-spring; 8-drive shaft-gear

Figure 1-Main components and components of the gear pump with a biaxial connection

The new connection, which is called biaxial, consists of two parts with landing surfaces, one of which has a surface consisting of two cylinders with two axes, respectively [17, 18, 19]. For example, the surface of the biaxial shaft, on which the connection is made, has a landing and free diameter. The landing surface is located on an arc of a circle with a Central angle of $\varphi < 180^\circ$. The landing surface of the shaft contacts the surface of the hole due to the forces of force interaction. The second free cylindrical surface of the shaft has a radius that provides a gap in the “shaft-hole” connection. The connection can also consist of a cylindrical shaft and a biaxial hole.

Materials and methods. The layout of the clearance fields [16, 20, 21, 22] recommended for biaxial connections is shown in figure 2. Analysis of the layout of the clearance fields shows that in the end section, in cases where the clearance fields shown in figure 2, b and 2,c are located, the contact of the landing surfaces will differ from the contacts possible when the clearance fields shown in figure 2, a are located.

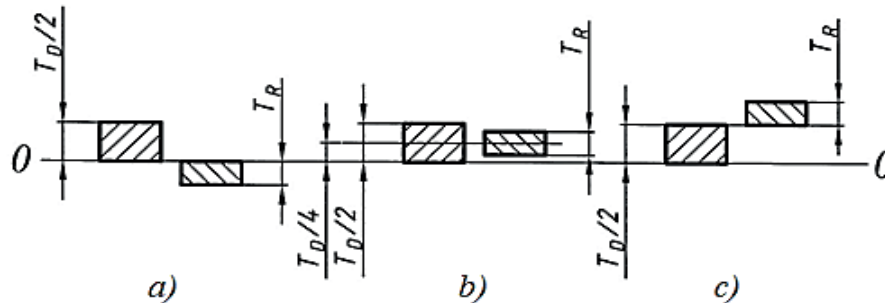

Figure-2-Layout of clearance fields for shaft-hole biaxial connections in the hole system

When placing the clearance fields shown in the diagram (figure 2, a), a condition occurs

$$R \leq D/2. \quad (1)$$

If condition (1) is met, the contact of the landing surfaces is made along the cylinder-forming surface or, if $R \leq D/2$, along the cylindrical surface. [20,23] shows the values of the eccentricities of the hole axis relative to the shaft axis when the clearance fields are located according to the scheme in figure 2, and for sizes ranging from 10 to 250 mm. Figure 2 shows three special cases of schemes for the location of clearance fields of two-axis shaft-hole connections in the hole system.

When the clearance fields shown in figure 2, b, and 2,c are located, the condition (1) is not met. The value of the radius R may exceed the value of half the diameter of the hole $D/2$. That is, both the condition $R \leq D/2$ and the condition $R > D/2$ can be maintained. Under the second condition, the contact of the landing surfaces of the shaft and the hole will occur along two forming cylinders located at a distance of the Central angle φ . In this contact, a gap is formed between the landing surfaces due to the mismatch of the landing surfaces along the cylinder-forming surface with the maximum value in the middle of the landing surface in the end section between the shaft and the hole. Figure 3 shows a diagram of a biaxial connection under the condition $R > D/2$.

However, a deeper analysis of the diagram in figure 2, b does not make it difficult to guess that the value of the eccentricity calculated by the formula (5) will differ from the actual possible value, since at values $R > D/2$, a certain gap between the landing surfaces is formed. This gap, although insignificantly, changes the minimum possible eccentricity value. The diagram in figure 2, b shows that for values $R \leq D/2$, the E_{max} values are calculated using the formula (5). At values of $R > D/2$

$$e_{max} \neq 0,25(T_D + T_d) \quad (6)$$

Determining the optimal position of the middle of the hole clearance field relative to the shaft clearance field, where the values of e are equal for both $R \leq D/2$ and $R > D/2$.

The gap value Δ is determined by the formula (4). Therefore, for values $R > D/2$

$$e_{max} = 0,25(T_D + T_d) + \Delta. \quad (7)$$

To align the e_{max} values determined by (5) and (7), shift the position of the middle of the shaft clearance field relative to the middle of the hole clearance field by the value $\Delta_1/2$ formed when $D_{average} = d_{average}$. Figure 4 shows the layout of the shaft and hole clearance fields, taking into account the offset by the value $\Delta_1/2$ in the hole system.

When the clearance fields are arranged according to the diagram in figure 4, the e_{max} value is as it follows. For values $R \leq D/2$, e_{max} values will be calculated using the formula

$$e_{max} = 0,25(T_D + T_d) + 0,5\Delta. \quad (8)$$

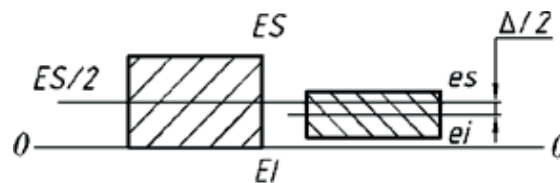

Figure 4 - Diagram describing the location of the shaft clearance field, taking into account the value of Δ

For values $R > D/2$, the eccentricity e will be equal to

$$e_{max} = 0,25(T_D + T_d) - 0,5\Delta_1 + \Delta_2, \quad (9)$$

where Δ_2 is the new gap value for values $R > D/2$.

If the e_{max} values determined by the formulas (8) and (9) are not equal, we shift the middle of the scattering field by the value $\Delta_2/2$. And then we get

$$e_{max} = 0,25(T_D + T_d) + 0,5(\Delta_1 + \Delta_2);$$

when $R \leq D/2$

$$e_{max} = 0,25(T_D + T_d) - 0,5(\Delta_1 + \Delta_2) + \Delta_3, \quad (10)$$

where Δ_3 is the new value of the gap at $R > D/2$.

Discussion. By repeating such calculations and approximating the values of eccentricities at $R \leq D/2$ and at $R > D/2$, it is possible to determine the relative position of the tolerance fields of the shaft and the hole with a second-order margin of error, at which the minimum value of the eccentricity of the hole axis relative to the shaft axis will be provided by the values of the clearance fields. In [23,24,25,26], the question of determining the optimal position of the hole scattering field relative to the shaft scattering field is not considered. We can only say that when the hole and shaft sizes are dispersed according to the Gauss law, the greatest probability of matching the sizes R and $D/2$ must be expected when the clearance fields are arranged according to the scheme shown in figure 2, b. When considering the actual dimensions of holes and landing shafts that have a certain size dispersion distribution law [24, 27, 28], the described method will be adjusted within the batch of parts based on the probability theory.

Conclusion. 1. As a result of the study of the designs and technological requirements of gear pumps, a new type of “shaft-hole” connection was proposed in the designs of fixed joints, in particular the shaft-gear of the gear pump. The use of a biaxial connection allowed us to offer a new design of the gear pumps with a biaxial connection confirmed by innovative patents of the Republic of Kazakhstan.

2. A method has been developed for selecting the location of the clearance fields of the landing surfaces of the biaxial connection in relation to gear pumps.

3. Using the new type of shaft-hole connection, you can solve the following problems:

- ensuring the greatest alignment of the axes of holes and shafts, i.e. the maximum alignment of the axes of holes with the axis of the shaft or the axis of rotation.

- ensuring the greatest contact between the shaft and hole surfaces and ensuring that the axes of the shafts and holes are parallel.

Шеров А.К.¹, Мырзахмет Б.¹, Шеров К.Т.^{1*}, Абсадықов Б.Н.², Сихимбаев М.Р.³

¹С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан;

²Ә.Б. Бектұров атындағы химия ғылымдары институты, Алматы, Қазақстан;

³Қазтұтыну одағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды, Қазақстан.

E-mail: shkt1965@mail.ru

ЕКІ ОСЫТІ ҚОСЫЛЫСЫ БАР ТІСТЕГЕРШІКТІ СОРҒЫ БӨЛШЕКТЕРІНІҢ ОТЫРҒЫЗУ БЕТТЕРІНІҢ ШАҚТАМА ӨРІСТЕРІНІҢ ОРНАЛАСУЫН ТАҢДАУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аннотация. Қазіргі уақытта жұмысы механикалық энергия мен сұйық энергияны өзара түрлендірумен, сұйықтықты тасымалдаумен, машина ішіндегі сұйықтықпен күшті берумен байланысты гидравликалық машиналардың көптеген түрлері қолданылады. Көлемді сорғылардың бірі сорғының жұмыс органдарының коррозияға ұшырауын болдырмайтын және механикалық қоспаларсыз майлау қабілеті бар мұнай мен мұнай өнімдерін айдауға, сондай-ақ, оңай ағатын сұйықтықтар мен дизель отынын айдауға арналған тістегершікті сорғы болып табылады.

Авторлар екі осьті қосылысы бар тістегершікті сорғының жаңа конструкциясын жасады. Авторлар екі осьті деп атаған жаңа қосылыс түрі отырғызу беттері бар екі бөлшектен тұрады, олардың біреуі, тиісінше, екі осі бар екі цилиндрден тұрады. Беріліс сорғысының конструкциясында екі осьті қосылысты қолдану қосылыстағы бөлшектердің дәлдігін және тесіктер мен біліктердің осьтерінің ең үлкен үйлесімділігін, яғни тесіктердің осьтерін білік осімен немесе айналу осімен максималды біріктіру, сондай-ақ, білік пен тесік беттерінің ең үлкен байланысын және біліктер мен тесіктердің осьтерінің параллельдігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Өлшемдердің таралуының белгілі бір заңы бар тесіктер мен отырғызу біліктерінің нақты өлшемдерін қарастыру кезінде бөлшектер партиясының ішінде сипатталған әдіс ықтималдық теориясы негізінде түзетілетін болады. ТС сорғыларының конструкциялары мен технологиялық талаптарын зерттеу нәтижесінде жылжымайтын қосылыстардың конструкцияларындағы жаңа түрдегі «білік-тесік» қосылысы ұсынылды. Екі осьті қосылысты қолдану ҚР инновациялық патенттерімен расталған екі осьті қосылысы бар ТС жаңа конструкциясын ұсынуға мүмкіндік берді. Тістегершікті сорғыларда қолданылатын екі осьті қосылыстың отырғызу беттерінің шек өрістерінің орналасуын таңдау әдістемесі жасалды.

Түйінді сөздер: тістегеріш сорғы, екі осьті қосылым, рұқсат өрісі, отырғызу беті, «вал-тесік» қосылымдары.

*Бұл мақала АР09562459 ЖТН грантын орындау нәтижелері бойынша дайындалған.

Шеров А.К.¹, Мырзахмет Б.¹, Шеров К.Т.^{1*}, Абсадыков Б.Н.², Сихимбаев М.Р.³

¹Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, Нур-Султан, Казахстан;

²Институт химических наук имени А.Б. Бектурова, Алматы, Казахстан;

³Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, Караганда, Казахстан.

E-mail: shkt1965@mail.ru

МЕТОДИКА ВЫБОРА РАСПОЛОЖЕНИЯ ПОЛЕЙ ДОПУСКОВ ПОСАДОЧНЫХ ПОВЕРХНОСТЕЙ ДЕТАЛЕЙ НАСОСА ШЕСТЕРЕННОГО С ДВУХОСНЫМ СОЕДИНЕНИЕМ

Аннотация. В настоящее время используется большое количество гидравлических машин, работа которых связана с взаимным преобразованием механической энергии и энергии жидкости, с транспортировкой жидкости, с передачей усилий с помощью жидкости внутри машины. Одной из разновидностей объемных насосов является шестеренный насос, предназначенный для перекачки нефти и нефтепродуктов, обладающих смазывающей способностью, без механических примесей и не вызывающих коррозии рабочих органов насоса, а также для перекачки легкозастывающих жидкостей и дизельного топлива.

Авторами разработана новая конструкция насоса шестеренного с двухосным соединением. Новое соединение, названное авторами двухосным, состоит из двух деталей с посадочными поверхностями, у одной из которых поверхность состоит из двух цилиндров соответственно с двумя осями. Использование двухосного соединения в конструкции насоса шестеренного позволяет обеспечить точности расположения деталей в соединении и наибольшей прочности осей отверстий и валов, т.е. максимальное совмещение осей отверстий с осью вала либо осью вращения, а также наибольшего контакта поверхностей вала и отверстия и обеспечение параллельности осей валов и отверстий. При рассмотрении действительных размеров отверстий и посадочных валов, имеющих определённый закон распределения рассеивания размеров, в пределах партии деталей описанная методика будет корректироваться на основе теории вероятностей. В результате исследования конструкций и технологических требований насосов НШ было предложено соединение «вал-отверстие» нового вида в конструкциях неподвижных соединений, в частности вал-шестерня НШ. Использование двухосного соединения позволило предложить новую конструкцию НШ с двухосным соединением подтвержденного инновационными патентами РК. Разработана методика выбора расположения полей допусков посадочных поверхностей двухосного соединения применительно к шестеренчатым насосам.

Ключевые слова: насос шестеренный, двухосное соединение, поля допуска, посадочный поверхность, соединения «вал-отверстие».

*Данная статья подготовлена по результатам выполнения гранта ИРН № AP09562459 при финансировании МОН РК.

Information about the authors:

Sherov Aibek Karibekovich – PhD, Senior Lecturer, S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Nur-Sultan, Kazakhstan; E-mail: knyazluni@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1433-957X>;

Myrzakhmet Balgali – doctoral student, S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Nur-Sultan, Kazakhstan E-mail: balgali_96@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7311-4776>;

Sherov Karibek Tagayevich – Doctor of Engineering Sciences, Professor, S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Nur-Sultan, Kazakhstan; E-mail: shkt1965@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0209-180X>;

Absadykov Bakhyt Narikbayevich – Doctor of Technical Sciences, Professor, the Corresponding member of National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, A.B. Bekturov Institute of Chemical Sciences, Almaty, Kazakhstan; E-mail: b_absadykov@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7829-0958>;

Sikhimbayev Muratbay Ryzdikbayevich – Doctor of Economic Sciences, Professor, Karaganda economic university of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, Kazakhstan; E-mail: smurat@yandex.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8763-6145>.

REFERENCES:

- [1] Lepeshkin A.V., Mikhailin A.A., Sheipak A.A. Hydraulics and hydropneumatic drive: textbook: Hydraulic machines and hydropneumatic drive. / edited by A. A. Sheipak. - Moscow: MGIU, 2003. - Part 2. - 352p. (In Russian).
- [2] Bashta T.M., Rudnev S.S., Nekrasov B.B. and others. Hydraulics, hydraulic machines and hydraulic drives: textbook for engineering universities. - 2nd ed., processing. - M.: mechanical engineering, 1982. - 423p. (In Russian).
- [3] Syritsin T.A. Operation and reliability of hydro-and pneumatic drives.- Moscow: Mashinostroenie, 1990. - 315 p. (In Russian).
- [4] Lezin P.P. Fundamentals of reliability of agricultural machinery. - Saransk: mu Publishing house, 1997. - 223 p. (In Russian).
- [5] Zhabo V.V., Uvarov V.V. Hydraulics and pumps: textbook for technical schools. - 2nd ed., processing. - M.: Energoatomizdat, 1984. - 328p. (In Russian).
- [6] Bashta T.M. Volumetric pumps and hydraulic motors of hydraulic systems-Moscow: Mashinostroenie, 1974. - 606 p. (In Russian).
- [7] Osipov A.F. Volumetric hydraulic machines. - Moscow: Engineering, 1966. - 160 p. (In Russian).
- [8] Kadyrov A., Zhunusbekova Zh., Ganyukov A., Kadyrova I., Kukeshva A. General Characteristics for Loading the Working Elements of Drilling and Milling Machines when Moving in the Clay Solution // Communications - Scientific Letters of the University of Zilina. - 2021. - Vol. 23, no. 2. - P. B97-B105. DOI: <https://doi.org/10.26552/com.C.2021.2.B97-B105> (in Eng.).
- [9] Abramov E.I., Kolesnichenko K.A., Maslov V.T. Hydraulic drive Elements: reference Book-Kiev: Technika, 1977. - 320 p. (In Russian).
- [10] Kogaev V.P., Drozdov Yu.N. Strength and wear resistance of machine parts. - Moscow: Higher school, 1991. - 319 p. (In Russian).
- [11] Yudin E.M. Gear pumps. - M.: Mechanical Engineering, 1964.- 232p. (In Russian).
- [12] Togizbayeva B.B., Szambayeva B.T., Karazhanov A.A., Kenesbek A.B., Coccoşilă M. (2020) Simulation of operation of neural network with purpose of utilisation of hydraulic actuators in complicated technical conditions / *International Journal of Agricultural and Biological Engineering* [this link is disabled](https://doi.org/10.26552/com.C.2021.2.B97-B105), 2020, 13(1), стр. 11–19. (in Eng.).
- [13] Stesin S.P. Hydraulics, hydraulic machines and hydraulic pneumatic drive. - Moscow: Publishing House: Academy, 2005. - 336 p.
- [14] Sherov A.K., Alikulov D.E., Smirnov Yu.M., Sherov K.T. Gear Pump / Innovative patent No. 27941 of the Republic of Kazakhstan. publ. 15.12.2013 year. Bul. No. 12. (In Russian).
- [15] Aistov I.P. Development of methods for increasing the resource of gear pumps of hydro-fuel systems: ... dis. doctor. Techn.sciences'. - Omsk, - 2009. - 284p. (In Russian).
- [16] Sherov A.K., Sherov K.T., Sikhimbayev M.R., Absadykov B.N., Kuanov I.S. (2021). Research of qualitative indicators of a gear pump with two-shaft connection for pumping petroleum products // News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of geology and technical sciences. 2021, Volume 4, Number 448 (2021), 108-116 <https://doi.org/10.32014/2021.2518-170X.88> (in Eng.).
- [17] Sherov A.K., Myrzakhmet B., Sikhimbayev M.R., Absadykov B.N. Gear pump quality improving by changing the design and size of the support bushings / News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of geology and technical sciences. 2021, Vol.6, Nu. 450 (2021), 155-162. <https://doi.org/10.32014/2021.2518-170X.132> (in Eng.).
- [18] Sherov A.K., Alikulov D.E., Smirnov Yu.M., Sherov K.T., Rakishev A.K., Mussayev M.M., Mazdubay A.V. Research of the internal leakage process of a liquid in the design of a gear pump with a two-axial connection / News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of geology and technical sciences. 2021, Volume 2, Number 446 (2021), P.198-204. <https://doi.org/10.32014/2021.2518-170X.53> (in Eng.).
- [19] Sherov K.T., Alikulov D.E. Control ruler for angles between planes of V-shaped guides / *Measurement Techniques*. July 2012, Volume 55, Issue 4, pp 397–399. <https://doi.org/10.1007/s11018-012-9971-5>. (in Eng.).
- [20] Alikulov D.E. two-Axis connection “shaft-holes”.- Tashkent: Publishing House “Malia”.- 2007.- 131c. (In Russian).
- [21] Matveev V.V., Tverskoy M.M., Boikov F.I., and others. Dimensional analysis of technological processes-M.: mechanical engineering, 1982. - 264 p. (In Russian).

- [22] *Balgabekov T.K., Issin D.K., Kimanov B.M., Akashev A.Z., Issin B.D.* Studying and improving blast furnace cast iron quality / *Metalurgija*, 2014, 53(4), стр. 556–558. (in Eng.).
- [23] *Parkhomenko V.I., Shamgunov S.M.* Fundamentals of repair and operation of tractors: a textbook. - Pavlodar, 2008. - 130 p. (In Russian).
- [24] *Myagkov V.D., Paley M.A., Romanov A.B., Braginsky V.A.* Admissions and landings. Reference: in 2 hours-L.: Engeneering., 1982.- Part 1.- 543s.; Part 2.-447 pp. (In Russian).
- [25] *Zhunusbekova Zh.Zh, Kadyrov A.S.* (2016) Study of digging machine flat element loading in clay solution / Journal “Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu” Volume №2 (152), P.30-33. (in Eng.).
- [26] *Dudak N., Taskarina A., Kasenov A., Itybaeva G., Mussina Z., Abishev K., Mukanov R.* (2017) Hole Machining Based on Using an Incisive Built-Up Reamer // International Journal of Precision Engineering and Manufacturing, Volume 18, Issue 10, Pages 1425-1432. <https://doi.org/10.1007/s12541-017-0170-9> (in Eng.).
- [27] *Ganyukov A.A., Kadyrov A.S., Balabekova K.G., Kurmasheva B.K.* (2018) Tests and calculations of structural elements of temporary bridges / Roads and Bridges - Drogi i Mosty 17 215 - 226 DOI: 10.7409/rabdim.018.014 (in Eng.).
- [28] *Anukhin V.I.* Tolerances and landings. Textbook. - 4th ed. - SPb.: Peter, 2008. – 207p.

CONTENTS

Absametov M.K., Itemen N.M., Murtazin Ye.Zh., Zhexembayev E.Sh., Toktaganov T.Sh. FEATURES OF THE ISOTOPIC COMPOSITION OF GROUNDWATER IN THE MANGYSTAU REGION.....	6
Akimbek G.A., Aliyarov B.K., Badaker V.C., Akimbekova Sh.A. METHODOLOGY AND EXPERIMENTAL SETUP FOR THE STUDY OF RELATIVE ABRASIVENESS OF BULK SOLIDS.....	14
Baibolov K., Artykbaev D., Aldiyarov Zh., Karshyga G. EXPERIMENTAL INVESTIGATIONS OF THE COARSE-GRAINED SOIL IN THE DAM OF THE PSKEM HEP.....	21
Bolatova A., Kutybayev A., Kainazarov A., Hryhoriev Yu., Lutsenko S. USE OF MINING AND METALLURGICAL WASTE AS A BACKFILL OF WORKED-OUT SPACES.....	33
Hajiyeva G.N., Hajiyeva A.Z., Dadashova Kh.D. IMPACT OF URBAN LANDSCAPE POLLUTION ON HUMAN HEALTH.....	39
Hayitov O.G., Zokirov R.T., Agzamov O.O., Gafurov Sh.O., Umirzoqov A.A. CLASSIFICATION OF HYDROCARBON DEPOSITS IN THE SOUTH-EASTERN PART OF THE BUKHARA-KHIVA REGION, JUSTIFICATION OF ITS METHODOLOGY AND ANALYSIS OF THE RESULTS.....	46
Kabylbekov K.A., Abdrakhmanova Kh.K., Kuatbekova R.A., Makhanov T.S., Urmashiev B. COMPUTER SIMULATION OF RADIONUCLIDE ISOTOPE SEPARATION USED IN NUCLEAR ENERGY AND MEDICINE.....	53
Kassenov A.Zh., Abishev K.K., Absadykov B.N., Yessaulkov V.S., Bolatova A.B. ANALYSIS AND JUSTIFICATION OF THE LAYOUT OF A MULTIPURPOSE MACHINE FOR THE DEVELOPMENT OF MINERAL DEPOSITS.....	63
Kaumetova D.S., Koizhanova A.K., Toktar.G., Magomedov D.R., Abdyldaev N.N. STUDY OF THE FINELY-DISPERSED GOLD RECOVERY PARAMETERS.....	69
Rakhmanova S.N., Umirova G.K., Ablessenova Z.N. STUDY OF THE GREATER KARATAU'S SOUTH-WEST BY RANGE OF GEOPHYSICAL SURVEYS IN SEARCH OF THE CRUST-KARST TYPE POLYMETALLIC MINERALISATION.....	76
Oitseva T.A., D'yachkov B.A., Kuzmina O.N., Bissatova A.Y., Ageyeva O.V. LI-BEARING PEGMATITES OF THE KALBA-NARYM METALLOGENIC ZONE (EAST KAZAKHSTAN): MINERAL POTENTIAL AND EXPLORATION CRITERIA.....	83
Sarmurzina R.G., Boiko G.I., Lyubchenko N.P., Karabalin U.S., Demeubayeva N.S. ALLOYS FOR THE PRODUCTION OF HYDROGEN AND ACTIVE ALUMINUM OXIDE.....	91
Suleyev D.K., Uzbekov N.B., Sadykova A.B. MODERN APPROACHES TO SEISMIC HAZARD ASSESSMENT OF THE TERRITORY OF KAZAKHSTAN.....	99
Temirbekova M.N., Temirbekov N.M., Wojcik W., Aliyarova M.B., Elemanova A.A. THE USE OF ORGANIC FRACTION OF SOLID HOUSEHOLD WASTE TO GENERATE ETHANOL AND BIOGAS USING A SIMULATION MODEL.....	105

Tulegulov A.D., Yergaliyev D.S., Bazhaev N.A., Keribayeva T.B., Akishev K.M. METHODS FOR IMPROVING PROCESS AUTOMATION IN THE MINING INDUSTRY.....	115
Tulemisova G., Abdinov R., Amangosova A., Batyrbaeva G. STUDY OF THE BOTTOM SEDIMENTS OF RESERVOIRS OF URAL-CASPIAN BASIN.....	126
Turgazinov I.K. Mukanov D.B. ANALYSIS OF FLUID FILTRATION MECHANISMS IN FRACTURED RESERVOIRS.....	135
Uakhitova B., Ramatullaeva L.I., Imangazin M.K., Taizhigitova M.M., Uakhitov R.U. ANALYSIS OF THE LEVEL OF OCCUPATIONAL INJURIES ON THE EXAMPLE OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE OF A METALLURGICAL CLUSTER.....	145
Yurii Feshchuk, Vadym Nizhnyk, Valeriia Nekora, Oleksandr Teslenko IMPROVING THE SYSTEM FOR RESPONDING TO FIRE IN AREAS CONTAMINATED BY THE CHERNOBYL DISASTER.....	152
Sherov A.K., Myrzakhmet B., Sherov K.T., Absadykov B.N., Sikhimbayev M.R. METHOD FOR SELECTING THE LOCATION OF THE CLEARANCE FIELDS OF THE LANDING SURFACES OF GEAR PUMP PARTS WITH A BIAXIAL CONNECTION.....	159
Khamroyev J.Kh., Akmalaiuly K., Fayzullayev N. MECHANICAL ACTIVATION OF NAVBAHORSK BENTONITE AND ITS TEXTURAL AND ADSORPTION CHARACTERISTICS.....	167
Zhurinov M.Zh., Teltayev B.B., Aitbayev K.A., Loprencipe G., Tileu K.B. MODELING OF NON-STATIONARY TEMPERATURE MODE OF A MULTI-LAYER ROAD STRUCTURE.....	175

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the described work has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the Cross Check originality detection service <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайтах:

[www:nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

<http://www.geolog-technical.kz/index.php/en/>

ISSN 2518-170X (Online),

ISSN 2224-5278 (Print)

Редакторы: *М.С. Ахметова, А. Ботанқызы, Д.С. Аленов, Р.Ж. Мрзабаева*
Верстка на компьютере *Г.Д.Жадыранова*

Подписано в печать 14.02.2022.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать – ризограф.

11,5 п.л. Тираж 300. Заказ 1.